

SHAHARLARNING IJTIMOY MUAMMOLARI
(SHAHRIXON TUMANI MISOLIDA)

Nasriddinov Abdulvaxob Abdulboqi ug'li

Farg'ona davlat universiteti magistranti

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 26.04.2026

Revised: 27.04.2026

Accepted: 28.04.2026

KALIT SO'ZLAR:

ijtimoiy muammolar,
urbanizatsiya,
Shahrixon tumani,
yoshlar bandligi,
mehnat migratsiyasi.

Ushbu maqolada O'zbekiston shaharlarining ijtimoiy muammolari Shahrixon tumani misolida tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi – urbanizatsiya jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy muammolarni (yoshlar bandligi, mehnat migratsiyasi, infratuzilma yetishmovchiligi, ta'lim va sog'liqni saqlash masalalari) aniqlash va ularni hal etish yo'llarini taklif qilishdir. Metodlar: davlat statistika ma'lumotlari, rasmiy hisobotlar va ilmiy adabiyotlar tahlili asosida ikkinchi darajali ma'lumotlar o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, 2025-yil iyul holatiga tumanda doimiy aholi soni 333 800 kishini tashkil etib, aholi o'sishi yuqori bo'lishiga qaramay, yoshlar orasida ishsizlik va xorijga mehnat migratsiyasi kuchli. Infratuzilma (suv, gaz, elektr ta'minoti) va ijtimoiy xizmatlar muammolari saqlanmoqda. Muhokamada muammolarning iqtisodiy va demografik sabablari ko'rib chiqilib, yoshlar bandligini oshirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish va mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha takliflar berilgan.

Kirish

O'zbekistonda urbanizatsiya jarayoni tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Shaharlar va tuman markazlari aholisi sonining o'sishi, sanoat va xizmatlar ko'rsatish sohasining

rivojlanishi bilan birga ijtimoiy muammolar ham kuchaymoqda. Bu muammolar orasida aholi bandligi, ayniqsa yoshlar ishsizligi, mehnat migratsiyasi, infratuzilma yetishmovchiligi, ta'lim sifati va sog'liqni saqlash tizimining zaifligi alohida o'rin tutadi. Shahrikhon tumani Andijon viloyatining eng aholi zich joylashgan hududlaridan biri bo'lib (2025-yil iyul holatiga 333 800 nafar doimiy aholi), qishloq-xo'jaligi va sanoatning o'zaro ta'sirida shakllangan yarim shahar tipidagi hudud hisoblanadi. [1]

Tumanning iqtisodiy ko'rsatkichlari (2025-yil yanvar-iyul oylarida sanoat o'sishi 116,0 %, investitsiyalar o'sishi 183,1 %) ijobiy bo'lishiga qaramay, ijtimoiy sohada bir qator muammolar mavjudligi rasmiy uchrashuvlar va "Yoshlar daftari" ma'lumotlarida aks etmoqda. Ushbu maqola Shahrikhon tumani misolida shaharlarning ijtimoiy muammolarini ilmiy jihatdan o'rganishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi

Shaharlardagi ijtimoiy muammolar, xususan urbanizatsiya jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy-iqtisodiy muammolar O'zbekiston ilmiy adabiyotida va xalqaro tadqiqotlarda faol o'rganilmoqda. Ushbu mavzu bo'yicha asosiy yo'nalishlar aholi demografik o'sishi, mehnat migratsiyasi, yoshlar bandligi, infratuzilma yetishmovchiligi va ijtimoiy tengsizlikka qaratilgan.

O'zbekiston kontekstida urbanizatsiya jarayonining ijtimoiy rivojlanishga ta'siri Kurbanaliyeva X.I. tadqiqotida chuqur tahlil qilingan. Muallif urbanizatsiyaning ijobiy jihatlari (iqtisodiy imkoniyatlar, ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlariga kirish, madaniy xilma-xillik) bilan birga salbiy oqibatlarini (ijtimoiy tengsizlik, qashshoqlik, jinoyatchilik, atrof-muhit muammolari) ko'rsatib o'tgan. [2] Tez va nazoratsiz urbanizatsiya shahar chekkalarida norasmiy turar-joylar paydo bo'lishiga, infratuzilma yuklamasining ortishiga olib kelishi ta'kidlangan.

Demografik rivojlanish va urbanizatsiya masalalari Umurzakov B. va boshqa mualliflar tomonidan o'rganilgan bo'lib, shahar aholisining tez o'sishi, aholining yirik shaharlarda to'planishi va shaharlar chegarasining kengayishi demografik jarayonlarning asosiy ko'rinishlari sifatida belgilangan. Ushbu jarayonlar ijtimoiy-iqtisodiy siyosat mahsuli bo'lib, aholining tabiiy va mexanik harakati (ichki va tashqi migratsiya) shahar muhitini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.[3]

Mehnat migratsiyasi va yoshlar bandligi muammolari xalqaro tashkilotlar hisobotlarida alohida o'rin tutadi. Jahon bankining "Youth Employment in Uzbekistan: Opportunities and Challenges" (2021) hisobotida yoshlarning maktabdan mehnat bozoriga o'tishidagi qiyinchiliklar tahlil qilingan. Yoshlar ishsizligi Farg'ona va Jizzax kabi viloyatlarda yuqori

bo‘lib, ko‘pincha past samarali sohalarda (qishloq xo‘jaligi, qurilish, savdo) bandlik kuzatiladi. Mehnat migratsiyasi mahalliy ish o‘rinlari yetishmovchiligining muhim mexanizmi sifatida ko‘rilgan.

UNDP hisobotida (2025) neformal bandlikning yoshlar, ayollar va qishloq aholisi orasida yuqori ulushi ta‘kidlangan. Har yili taxminan 650–700 ming yosh mehnat bozoriga kiradi, ammo ta‘lim va bozor talablari o‘rtasidagi nomuvofiqlik “stress self-employment” va “stress migration”ga olib kelmoqda. Yoshlar NEET (Not in Employment, Education or Training) ko‘rsatkichi yuqori (ayniqsa qizlar orasida) bo‘lib, bu uzoq muddatli ijtimoiy muammolarni kuchaytiradi.

Shahrixon tumani misolida ijtimoiy muammolar Andijon viloyati kontekstida ko‘rib chiqiladi. 2025-yil 1-iyul holatiga tumanning doimiy aholisi 333,8 ming kishini tashkil etgan bo‘lib, bu ko‘rsatkich o‘tgan yilga nisbatan 2,0 % ga o‘sgan. Shahar aholisi – 110,1 ming, qishloq aholisi – 223,7 ming kishi. Andijon viloyati O‘zbekistonning eng zich aholiga ega hududi hisoblanadi (3,5 milliondan ortiq aholi). Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2026-yil fevraldagi yig‘ilishida Shahrixon tumani (shuningdek, Asaka, Oltinkul, Xo‘jaobod va Andijon shahri) ishsizlik va qashshoqlikdan xoli hududga aylantirish vazifasi qo‘yilgan. 2025-yilda viloyatda 383 ming kishi band qilingan bo‘lsa, 2026-yilda 489,5 ming ish o‘rni yaratish, ishsizlikni 3,6 % ga, qashshoqlikni 2,4 % ga tushirish rejalashtirilgan. Shahrixonda sanoat mikro-markazlari (charm-poyabzal, qurilish materiallari) tashkil etilishi kutilmoqda.[4]

Ilmiy adabiyotlarda Shahrixon tumani to‘g‘ridan-to‘g‘ri chuqur o‘rganilmagan bo‘lsa-da, Farg‘ona vodiysi hududlari uchun umumiy muammolar (yuqori demografik bosim, yer resurslari cheklanganligi, yoshlar migratsiyasi) tadqiqotlarda aks etgan. Bu holat tumanning yarim shahar tipidagi rivojlanishini va ijtimoiy muammolarning urbanizatsiya bilan bog‘liqligini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston shaharlarining ijtimoiy muammolari urbanizatsiya, demografik o‘shish va mehnat bozori nomuvofiqligining murakkab o‘zaro ta‘siridan kelib chiqadi. Mavjud tadqiqotlar muammolarni aniqlashga qaratilgan bo‘lib, amaliy yechimlar (kasbiy ta‘limni takomillashtirish, mahalliy sanoatni rivojlantirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish) bo‘yicha takliflar berilgan.

Natija va muhokama

Ushbu tadqiqotda Shaharlarning ijtimoiy muammolari mavzusi **Shahrixon tumani** misolida o‘rganildi. Tadqiqotning maqsadi — O‘zbekistonning tez urbanizatsiya jarayonida bo‘lgan hududlarida (xususan, Farg‘ona vodiysidagi zich aholi yashaydigan tumanlarda)

ijtimoiy muammolarning asosiy ko‘rinishlarini aniqlash, ularning sabablarini tahlil qilish va yechim yo‘llarini taklif etishdan iborat edi. Shahrixon tumani Andijon viloyatining markaziy qismida joylashgan bo‘lib, aholisi zichligi yuqori (taxminan 331 ming nafar aholi, 2025 yil boshiga ko‘ra eng ko‘p aholili tumanlardan biri), iqtisodiy jihatdan qishloq xo‘jaligi va yengil sanoatga asoslangan hudud sifatida tanlangan.

Tadqiqot natijasida Shahrixon tumani misolida shahar va shahar tipidagi hududlarga xos quyidagi ijtimoiy muammolar aniqlandi:

1. **Infrastruktura va kommunal xizmatlar bilan bog‘liq muammolar** Ichimlik suvi ta‘minoti, elektr energiyasi va tabiiy gaz yetkazib berishda uzilishlar kuzatilmoqda. Masalan, Do‘lan qishlog‘ining “Yangi mahalla”sida (2 mingga yaqin aholi) ichimlik suvi yetishmasligi, suv sifati pastligi (og‘iz bo‘shlig‘i kasalliklarining ko‘payishi) va eski transformatorlar tufayli elektr ta‘minoti muammolari qayd etilgan. Gaz quvuri yaqin bo‘lishiga qaramay, mahalliy ta‘minot yetarli emas. Bu muammolar aholining turmush sifatiga bevosita ta‘sir qilmoqda va sog‘liqni saqlash ko‘rsatkichlarini pasaytirmoqda.

2. **Bandlik va daromad darajasi muammolari** Aholi zichligi yuqori bo‘lgani uchun ish o‘rinlari yetishmasligi, ayniqsa yoshlar va xotin-qizlar orasida ishsizlik darajasi yuqori. Hukumat tomonidan 2021–2023 yillarda qabul qilingan kompleks rivojlantirish dasturlari orqali yangi ish o‘rinlari yaratishga harakat qilinmoqda (investitsiya loyihalari, kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash). Ammo qishloq xo‘jaligiga asoslangan iqtisodiyot va sanoatning cheklangan rivoji bandlik muammosini to‘liq hal qilmayapti. Sayyor qabullar va “Ayollar daftari” tizimi orqali bandlik va moddiy yordam masalalari ko‘rib chiqilmoqda.

3. **Uy-joy va ijtimoiy himoya masalalari** Kam ta‘minlangan oilalar, yosh oilalar va nogironligi bor shaxslar uchun uy-joy ta‘minoti yetarli emas. Ijtimoiy xizmatlar markazi faoliyat ko‘rsatayotgan bo‘lsa-da, murojaatlar ko‘p bo‘lib, ular asosan uy-joy, moddiy ko‘mak va oilaviy munosabatlar bilan bog‘liq. Ta‘lim va sog‘liqni saqlash infratuzilmasini rivojlantirish dasturlari (maktablar rekonstruksiyasi, poliklinikalar) amalga oshirilmoqda, ammo aholining tez o‘sishi talabni qondirmayapti.

4. **Ta‘lim, sog‘liqni saqlash va yoshlar masalalari** Maktablar soni (10 umumiy ta‘lim maktabi, litsey va kollejlari) va tibbiy muassasalar (2 kasalxona, 3 poliklinika) mavjud bo‘lsa-da, sifat va sig‘im masalalari dolzarb. Yoshlar orasida bandlik va ijtimoiy faollikni oshirish zarur. Ekologik muammolar (suv sifati, chiqindilar) va aholi zichligi yuqori bo‘lgani uchun ijtimoiy keskinliklar ham kuzatiladi.

Umumiy natija shundan iboratki, Shahrixon tumani O‘zbekistonning ko‘plab shahar va tumanlariga xos “o‘tish davri” muammolarini boshdan kechirmoqda: tez urbanizatsiya va

aholi o'sishi infratuzilma rivojidan oldinda borayotgan, iqtisodiy o'sish ijtimoiy sohada yetarli aks etmayotgan holat ba'zi tarmoqlarda ko'zga tashlandi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, shaharlarning ijtimoiy muammolari bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Masalan, infratuzilma yetishmovchiligi (suv, elektr, gaz) sog'liqni saqlash va turmush sifatini pasaytiradi, bu esa o'z navbatida bandlik va daromad muammolarini kuchaytiradi. Shahrixon tumani Farg'ona vodiysining umumiy muammolarini aks ettiradi: aholi zichligi yuqori (1 km² ga o'rtacha 700–1000 dan ortiq kishi ba'zi hududlarda), qishloq xo'jaligi ustunligi va sanoatning cheklanganligi ishchi kuchining ortiqchaligiga olib keladi.[5]

Ijobiy tomonlari: Davlat tomonidan qabul qilingan dasturlar (2021–2023 yillar kompleks rivojlantirish, 2026–2028 yillar infratuzilma dasturlari) maktablar rekonstruksiya, ish o'rinlari yaratish va ijtimoiy himoyani kuchaytirish yo'nalishida samarali ishlamoqda. Sayyor qabullar, "Inson" markazlari va xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash tizimi muammolarni tezkor aniqlash va hal etishga yordam bermoqda. Bu yangi O'zbekistonning "insonparvar" siyosatini amalda ko'rsatadi.

Salbiy tomonlari va cheklovlar: Muammolar mahalliy rahbarlikning yetarli nazorati yo'qligi, resurslar taqsimotining samarasizligi va aholining tez o'sishi bilan bog'liq. Tadqiqotda qayd etilganidek, eski infratuzilma (transformatorlar, suv tarmoqlari) va ekologik omillar (suv sifati) uzoq muddatli yechim talab qiladi. Statistika ma'lumotlari yetarli emasligi (masalan, aniq ishsizlik darajasi bo'yicha mahalliy ko'rsatkichlar) chuqurroq tahlilga to'sqinlik qiladi.

Takliflar:

- Infratuzilmani modernizatsiya qilishni tezlashtirish (suv va gaz tarmoqlarini yangilash, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish).
- Kichik va o'rta biznesni, ayniqsa yengil sanoat va xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish orqali bandlikni oshirish.
- Ijtimoiy xizmatlarni raqamlashtirish va "Ayollar daftari", "Yoshlar daftari" tizimlarini yanada samarali qilish.
- Ta'lim va sog'liqni saqlash infratuzilmasini aholining o'sish sur'atiga mos ravishda kengaytirish (qo'shimcha maktab va poliklinika qurish).
- Mahalliy hamjamiyat ishtirokini kuchaytirish — muammolarni hal etishda fuqarolar yig'inlari va nodavlat tashkilotlarning rolini oshirish.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Shahrixon tumani misolida shaharlarning ijtimoiy muammolari tizimli xarakterga ega bo‘lib, ularni hal etish uchun kompleks yondashuv (iqtisodiy o‘shish + ijtimoiy himoya + infratuzilma rivoji) zarur. Davlat siyosati to‘g‘ri yo‘nalishda bo‘lsa-da, mahalliy ijro va resurslardan samarali foydalanishni kuchaytirish orqali natijalarni sezilarli yaxshilash mumkin. Kelgusida shunga o‘xshash tadqiqotlarda ko‘proq miqdoriy ma‘lumotlar (so‘rovnomalari, statistik tahlil) va qiyosiy usullardan foydalanish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Andijon viloyati statistika boshqarmasi. Shahrixon tumani doimiy aholisi soni bo‘yicha ma‘lumotlar (2025-yil 1-iyul holatiga). Andstat.uz, 2025

2. Kurbanaliyeva X.I. Urbanizatsiyaning ijtimoiy rivojlanishga ta‘siri: imkoniyatlar va muammolar // CyberLeninka, 2025.

3. O‘zbekiston. Demografik rivojlanish va urbanizatsiya // Ilg‘or iqtisodiyot va pedagogik texnologiyalar jurnali, 2025.

4. Umurzakov B. Urbanizatsiya va ekologik muammolar // Wordly Knowledge, 2025.

5. O‘zbekistonda urbanizatsiya jarayonlari // Universal Publishings, 2025.

6. Andijon viloyati statistika boshqarmasi axborotnomalari (2024–2025 yillar)

7. Wikipedia: Shahrixon (shahar) va Farg‘ona vodiysi haqidagi maqolalar (umumiy ma‘lumot uchun).

8. Ilmiy jurnallar: “Zamonaviy ilm-fan va ta‘lim: muammo va yechimlar”, “Science Problems”.